

Carles Riba i València

El sud també existeix

En el tercer i darrer volum de la correspondència de Carles Riba que acaba d'aparèixer, s'hi publiquen les cartes que el poeta va escriure a alguns intel·lectuals valencians en les quals parla del viatge que havia fet a València en 1957.

Que, als intel·lectuals catalans, els costa d'anar a València, no és cosa d'ara. En una entrevista a la revista *Cultura* (1987), Miquel Tarradell explicava a Assumpció Maresma que: "La gent d'aquí [Barcelona] no viatja cap al sud. Quan jo era a València vaig acompanyar dos personatges molt importants de Barcelona que per primera vegada –i eren molt grandets– havien decidit de posar els peus a València. Eren en Ferran Soldevila i en Carles Riba. Jo he tingut l'honor de passejar-los per València per primera vegada".

El tercer volum de la correspondència de Carles Riba (*Cartes de Carles Riba, III-1953-1959*), que acaba de publicar Edicions la Magrana en una edició molt acurada i exhaustivament anotada per Carles-Jordi Guardiola, inclou justament les cartes que l'autor de les *Elegies de Bierville* va mantenir durant aquells anys amb alguns prohoms de la cultura valenciana –el jesuïta Joan Baptista Bertran, Xavier Casp i Joan Fuster–, i del viatge que a instàncies d'alguns d'ells, Riba va finalment complir l'any 1957.

La primera referència a un possible viatge a València apareix en una carta de Riba a Joan Baptista Bertran. La carta és del juny de 1953. Riba parla d'un projecte "d'excursió literària a València" per a la tardor següent. Però a final d'any el viatge continua essent tan sols un projecte. En una carta del mes de desembre, Riba es lamenta al pare Bertran: "¿Vindrem nosaltres a València aquest hivern? Creiem que sí, però temo que aquest viatge desitjat fa tants anys, també resti en projecte".

Al febrer de 1954, Xavier Casp s'adreça a Riba per convidar-lo a fer una conferència: "No sé si recordareu que us vaig prometer organitzar-vos un viatge a València, on tant d'interès tinc que passeu uns dies. Som ací veritables els ad-

miradors amb què compteu (pocs per als que us mereixeu, perquè dels no veritables us n'eixiran molts en venir-hi) (...) sereu invitat a donar una conferència: se us pagaran 3.000 pessetes i se us instal·larà en un magnífic hotel. Hi ha, però, un aspecte que m'ha estat impossible defugir i que lamente moltíssim: la conferència, ¡ai las!, caldrà que la feu en castellà, perquè és el Conferència Club de València el que us invita. Desitjaria que açò no ho consideràsseu un inconvenient tan important com per a negar-vos a venir, car al voltant d'aqueix motiu necessàriament 'econòmic', nosaltres procurarem fer-vos grats els dies".

Riba s'afanyarà a respondre-li. El dia 24 de febrer, escriu a Xavier Casp per agrair-li "ben de cor" la seva invitació que "correspon a un sincer desig meu, gairebé us diria que surt al pas d'una vergonya meva de no haver-hi estat mai [a València]", però declina la invitació: "No crec que pugui acceptar aquesta invitació que m'anuncieu i que tant m'honora. Tinc el principi ferm de no fer cap conferència en castellà en un país de llengua catalana, mentre l'ús públic del català hi sigui interdit. És una qüestió de principi –i també de situació: estic en el sentit de tota una vida, de tota una obra i, en aquests darrers temps, d'una acció d'explicació franca, de mútua estima i de reconeixença en l'ordre de les realitats i dels drets, que he iniciat *prop* d'uns grups d'escriptors de llengua castellana, i *amb ells*. He de seguir una conducta molt clara, si vull mantenir la meua autoritat, no solament als ulls dels altres, sinó als meus mateixos. És per aquestes raons que he declinat la invitació rebuda de Mallorca. Insisteixo que es tracta d'una *situació* personal meua; per això no he de blasmar que d'altres, des d'una altra situació, procedeixin altrament".

I el viatge torna a posposar-se.

El 18 de desembre de 1956, Riba escriu

a Fuster. Segons Guardiola, Riba i Fuster es devien haver conegut dos anys abans, durant el primer viatge del sucetà a Barcelona. En la carta, que Riba li escriu, entre altres motius, per donar-li les gràcies per les "belles paraules" que dedica a ell i a Clementina Arderiu, la seva esposa, en el llibre *La poesia catalana*, Riba es refereix també a una misteriosa carta apareguda en el número 7 de la revista *Vida Nova*: "Amicals i no malignes llengües m'han fet avinent que una certa carta de València, apareguda a *Vida Nova*, és de V. M'hi sento al·ludit. Tenen raó en el seu plany —mentre no creguin

que en això d'haver corregut mig món i ni haver estat mai a València hi ha hagut gens de desdeny. No em defensaré: miraré simplement de fer honorable esmena".

La carta en qüestió, signada amb les inicials R. A., sembla que efectivament és obra de Fuster: "Em deia un valencià, mostrant-me la seua biblioteca, a la qual els llibres catalans, mallorquins i valencians formen un conjunt sense cap mena de separació: 'En les biblioteques dels grans hòmens del Principat, quants llibres valencians trobareu?', i afegia amb un desconhort exemplar: 'Hòmens del Principat que coneixen tota llei de cultu-

res i que han viatjat arreu del món, ens desconeixen fins a l'extrem de no haver posat mai els peus en terres valencianes', i ens citava un grapat de noms que no copiem perquè el sol fet de citar-los en tal sentit ens esfereix".

La carta va fer el seu efecte. Riba comunica a Fuster que "Hem decidit, la meva muller i jo, de venir a passar uns dies a València cap a les darreries del pròxim gener; per les minves, que diuen mariners i poetes". I li explica les intencions del viatge: "el nostre pla és fer converses, lectures, passejar, etc.; sobretot mirar i escoltar. Dins el cercle privat dels bons amics que allí ens sabem". Per tal que quedi clar que aquest cop va de veres, acaba la carta assegurant que "no faig més reserves al projecte que allò de la gent sensata: l'imprevisible".

Però les minves de gener passen i Riba encara no ha anat a València. Febrer també s'escola. El 27 de març de 1957, Riba escriu a Fuster: "El nostre projecte de viatge a València ha anat madurant. Hem fet compte de venir el pròxim 7 d'abril".

Aquest cop, sembla que no hi haurà impediments. La prova més clara de la voluntat de Riba és la precisió (com sol ser habitual en ell) de les instruccions que dona a Fuster: "Us agrairia que em confirméssiu, tan aviat com us serà possible (cal ocupar-se dels bitllets de tren amb hispànica antelació d'uns quants dies), que en aquest aspecte no hi hagi cap inconvenient per a la data. Restaríem quatre dies sencers, per tornar a casa el 12. També us voldria demanar que ens cerquéssiu una cambra en un hotel o pensió de 2a categoria; ens faria gràcia que fos en algun carrer o carreró de la València vella". I acaba assegurant-li que "aquesta escapada fora de casa sense moure'ns de casa ens fa il·lusió".

Fuster li contesta uns dies més tard per comunicar-li la seva alegria per la visita "ni que siga per tan pocs dies" i li comunica que estan orga-

L'odissea valenciana de Riba vista per Fuster

Després del viatge del poeta a València, Fuster escriu les seves impressions a Albert Manent. En vers i en conya:

Com ja sabeu
i em recordeu,
féu-nos visita,
breu, exquisita,
Riba, poeta,
de la discreta,
amable Tina,
senzilla i fina,
acompanyat;
restí admirat
de veure com
ací tothom
se'ls mostrà atent,
pulcre, amatent,
obsequiant-los
e regalant-los,
des del senyor
Casp al senyor
Amela i Vives,
hòmens d'asprives
enemistats,
ben oposats
en preferències,
gust e solvències,
sempre en disputa
(de fills de puta
mútuament
per tractament
solen donar-se
sense immutar-se);
lo mateix Rat,
que es diu Penat,
féu sessió,
recepció,
dels visitants,
ab besamans,
e assistència,
gran aflluència
de dignes socis.
Io, en los meus ocis,
fiu companyia,
ciceronia,
al matrimoni,
en testimoni
de bon afecte:
des d'un infecte
lloc tavernari
(per celebrar-hi
sopars amens)
als monuments

més destacats
e ben lloats,
sens prescindir
ni negligir
una paella
(que la paella
de grans poetes
menjà en perfectes
condicions),
los bells racons
i el pintoresc
antic o fresc
de la ciutat
han vist, tastat.
A l'Albufera
porta'ns Bruguera,
un suecà
que versos fa
e un "séat" té.
No cal dir que
Iborra insigne,
Ventura digne,
i el candorós,
silenciós
deixeble meu,
per do de Déu
amics prudents,
foren presents.
Em satisfà
saber que ja
Riba us ha dit
que havem complit,
hospitalaris:
no formularis
sinó sincers,
no llagoters
més ben sentits
e decidits.
Sueca a u,
dia oportú
del mes de juny
(la falç al puny),
l'any del Senyor
Crist redemptor
mil e nou-cents
passats cinquanta
e set, que tanta
cosa promet.
Vostre discret
amic, criat,
benhumorat
e ben sincer
Joan Fuster.

nitzant-li "un programa de companyia i de turisme ciutadà tan complet com ens serà possible". Li assegura que intentaran de fer coincidir al seu voltant "tots o la major part dels valencians que, amb

més o menys constància, contribuïm a 'conservar' ací la literatura catalana". I també "algun altre vell amic vostre, com l'estimat i inefable Enric Gomà".

El 2 d'abril, Riba torna a adreçar-se a

Carles Riba i Clementina Arderiu, en una foto familiar nombrosos néts.

Fuster: "Tenim ja els bitllets per al directe diürn del 7; deurem arribar entre un i dos quarts de vuit del vespre. Tret que sortís algun inconvenient de darrera hora que ho esguerrés tot —no en preveig cap—, resta així ferm i no caldrà que us escrigui més. Insisteixo a pregar-vos que no es molesti ningú a venir-nos a rebre; bastarà que sapiguem, com ens anunciem, on tindrem la cambra reservada per la vostra amabilitat". Després, puntualitza: "L'Albert Manent acaba de llegir-me unes línies vostres referents a la nostra pròxima estada a València. ["Riba ens anuncia la seva visita (...) Procurarem fer-li l'estada agradable. El mal és que a ell no se'l pot dur en antros com aquell en què Vicent Ventura ens féu menjar paella i riduejisme..."]. Cuito a protestar dolçament: no ens fan por els antres! Al contrari: el que desitgem conèixer i córrer és la València dels nostres amics, la que té vida i sentit per a ells, que vol dir també per a tots Entesos?"

Riba s'afanya a comunicar el viatge al pare Joan Baptista Bertran: "Esperava, per escriure-li, poder fer-li l'anunci de la nostra tan desitjada vinguda a València (...) Per fi tenim davant nostre, com de realització immediata, una estada d'uns pocs dies entre els amics valencians".

Carles Riba i Clementina Arderiu viatgen finalment a València. Es van allotjar a l'Hotel Bristol del carrer de l'Abadia de

liar, rodejats de part dels seus

ARXIU

Sant Martí. Fuster escriurà uns mesos més tard a Albert Manent un llarg *compte-rendu* en vers del periple del matrimoni Riba (vegeu requadre de la pàgina 56).

Sobre aquest estada a València, Riba escriurà uns mesos més tard –en una carta a Joan Baptista i Bertran motivada per la catàstrofe provocada per les riudes d'octubre del 1957–: “Feia tan poc que també una realitat –però, aquesta, vital, joiosa i gentil– ens havia fet sentir nostra una ciutat fins aleshores per a nosaltres a penes més que un nom i unes vistes d'àlbum!”. També a Xavier Casp, Riba intenta portar paraules de consol pel desastre causat pels aiguats: “Cal que us diguem com hem pensat en tots vosaltres, com hem seguit el desastre en els plànols, repassant les adreces dels nostres amics, com hem vist fotografies i plans amb el cor cada vegada més estret, com ens ha fet, en mig de tot, alegria de saber que aquest o aquell dels qui estimem no han sofert en les persones o en la llar (...) Cal parlar, benvolguts nostres, cal parlar-vos, a vosaltres i a una ciutat que Déu sap com ens és cara d'ençà que per la vostra gentilesa ens va dir seus, en una comunitat d'arrels (...) Vulgueu-la comunicar, us ho preguem, a Miquel Adlert, Vicent Andrés Estellés, a Genar Lahuerta, a tots els que el passat abril van fer un cercle tan cordial al voltant nostre”.

A partir d'aquell viatge, les relacions s'estrenyen. Sobretot amb Joan Fuster, que escriurà el pròleg del llibre de poemes *Es a dir* de Clementina Arderiu, i coincidirà amb Riba en diverses ocasions.

Una d'elles va ser durant les jornades de Formentor, organitzades per Camilo José Cela, i en les quals van intervenir-hi el més florit de les lletres catalanes i castellanes de l'època. Durant aquestes jornades es va produir una apassionant discussió entre Carles Riba i el poeta anglès establert a Mallorca Robert Graves. Fuster ho explicava així en una entrevista concedida a EL TEMPS que Guardiola recull en les seves notes: “A l'Hotel Formentor de Mallorca vaig ser un dels afortunats que va presenciar un diàleg agressiu –cita d'Homer amunt, cita de Virgili avall, per descomptat en llatí– entre Riba i aquell boig d'anglès que circulava per Mallorca, l'autor de *Claudi i jo...* (...) Graves va trobar massa resistències de Riba per a fer aquell paperot i es va desbocar, literalment”.

A final d'abril de 1959, Fuster torna a escriure a Riba per proposar-li un nou viatge “a terres valencianes amb l'excusa de formar part d'un jurat”. Riba li contestarà uns dies més tard que “la invitació per anar a Gandia ens encanta (...) Accepto per endavant les condicions sobre la base suggerida. Res, però, no ens serà més grat que això de conèixer una mica més del país valencià i de reveure-hi amics tan cars i de fer-n'hi de nous!”

El 9 de juny, Juan Lorente García, alcalde de Gandia, escriu a Fuster: “En nombre de la ciudad de Gandia, como primera autoridad de la misma, me complace mucho invitarle oficialmente para que forme parte del jurado que ha de discernir los premios de poesía ‘Gandia’ y ‘Beniarjó’ creados como homenaje al gran poeta Ausiás March. Caso de que Vd. aceptase, los emolumentos serían 3.000 pesetas y gastos de desplazamiento en nuestra ciudad pagados”.

Riba s'afanya a comunicar-ho a Joan Fuster: “Avui he rebut la invitació formal de l'alcalde de Gandia (...) ens fa, a Clementina i a mi, molta il·lusió aquesta segona anada a terres valencianes”. La carta és datada 17 de juny de 1959. És la penúltima carta que Riba escriurà (la darrera, del 26 del mateix mes, és adreçada a Mercè Rodoreda). El 12 de juliol mor a conseqüència d'una falla del cor després d'una intervenció quirúrgica.

El segon viatge de Riba mai no va poder tenir lloc.

Fuster valorava amb aquestes paraules l'home i l'intel·lectual: “Riba era un home que no s'ha repetit. Jo sempre dic que el dia que va morir Riba vam perdre el respecte a la literatura d'aquest país: tot-hom vam poder començar a dir *tonteries* (...) Tots li teníem un gran respecte. Era un home que ho sabia tot. Era allò que en diuen un humanista (...). Riba és tot un món, una cosa molt important”.

Dolors Terraza

Carles Riba, i al fons la seva muller Clementina Arderiu.

ARXIU